

## Тарас Андрусак

Львівський національний університет  
імені Івана Франка  
deklaw@law.lnu.edu.ua

## Євген Олесницький: три іпостасі провідника – правник, політик, організатор

У сучасному політичному лексиконі та правничій термінології слово «провідник» не вживається. Більш популярними є терміни «еліта», «керівник», «лідер». Це дуже показово. Для того щоб з'ясувати відмінність змісту цих понять звернемося до «Великого тлумачного словника сучасної української мови». Отже, еліта – люди, що вирізняються поміж інших своїм суспільним становищем; керівник – той, хто керує ким-, чим-небудь, очолює когось, щось; лідер – той, хто стоїть на чолі політичної партії або іншої певної суспільно-політичної організації; той, хто посідає провідне місце серед інших, подібних. Для більшості громадян провідник – це працівник залізничного транспорту, який супроводить пасажирський вагон, стежить за безпекою його руху, порядком у ньому та обслуговує пасажирів. Хоча є й інші, менш вживані, проте в нашому контексті визначальні, значення: той, хто вказує дорогу в незнайомій місцевості; той, хто пропагує які-небудь ідеї, погляди; організатор, той, кому належить провідна, основна роль у чому-небудь<sup>1</sup>. Сьогодні, в українському політичному, духовному, культурному житті є еліта, керівники, лідери.

---

<sup>1</sup> Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – С. 348, 535, 617, 1145.

Вони очолюють партії, фракції, організації, спілки. Але вони не вказують дорогу, тобто не визначають напрям руху. Тому нормою політичного життя є лідери, керівники, які постійно очолюють якісь партії, тобто партії змінюються, а лідери залишаються, і творять еліту, тобто вирізняються своїм суспільним становищем, бо самі ж, будучи в парламенті, творять законодавчу основу для цього вирізнення. Вони нічого не організовують, за винятком виборчих компаній і всього, що з цим пов'язано. Вони не пропагують ніяких ідей, бо їх принцип «обіцяти все – всім», тому обличчя змінюються, а політика, економіка, суспільне життя – ні. Вони не змінюють суспільство, а стараються вгадати суспільні настрої, пристосуватися під них і використати їх для того, щоб залишатися елітою, керівниками, лідерами уже існуючих структур, або створювати структури, єдине завдання яких буде надання статусу керівника, лідера тому, хто їх створив. В цьому причина того, що за двадцять років не виникло жодної впливової політичної партії. Під кожні вибори виникає нова партія, яка прагне об'єднати всю еліту. А оскільки, партія при владі, вся еліта радо поповнює її ряди. Не виникло жодної дійсно впливової громадської організації, не виникло жодних ефективних структур громадянської самоорганізації. А ті що виникали, завдяки діям їх лідерів, дуже швидко втрачали свій вплив, значення і суспільну користь. Немає провідників, тобто тих, хто б вказував дорогу. Не географічно: до Росії чи до Європи, а дорогу для суспільства в майбутнє. Немає провідників, тобто тих, хто б організовував структури та інституції, потрібні для суспільства XXI століття, а не намагався відтворити щось з XX або й XIX століть. Немає провідників, тобто тих, хто б міг перекласти ідеї витворені в інших державах та суспільствах і адаптувати їх для українського суспільства, посттоталітарного, постгеноцидного, вже не індустріального, але ще не інформаційного.

Але чи все, або, принаймні щось зі сказаного є можливим? Чи це не є соціальна утопія? Чи мало місце щось подібне в близькій або не дуже історії українського народу? Видається, що є можливим, це не утопія і українська історія дає нам достатньо багато прикладів справжніх провідників. Зразу ж треба зазначити, що провідник, це не месія, який врятує всіх і допоможе кожному. Це не вождь, який думає за кожного і звільняє всіх від відповідальності за себе та необхідності думати. Це людина, яка витворює ідеї та структури, які, при їх правильному використанні та прикладанні необхідних зусиль всіма членами суспільства, дають можливість суспільству розвиватися ефективніше та інтенсивніше. Добрим прикладом у цьому відношенні є Галичина другої половини XIX – початку XX ст. Саме тут і тоді з пригнобленої, економічно слабкої, позбавленої традиційної аристократії етнічної української спільноти сформувалася модерна українська політична нація. Сформувалася не сама, а за участю, при допомозі, під керівництвом провідників, які вийшовши з цієї маси, здобули європейську освіту, досягнули європейського рівня культурного і політичного розвитку.

Одним з таких провідників є Євген Олесницький (1860–1917) – правник, політик, організатор наукового, культурного, економічного життя. В кожній з цих іпостасей він виступає творцем чогось нового, прогресивного, ефективного. Кожну з цих сфер він піднімає на новий, вищий рівень. В кожній з цих сфер він виступає провідником. На думку о. Ізидора Сохацького «був він безперечно найталановитішим галицько-українським провідником»<sup>2</sup>. Проте цінність і значення цього періоду в тому, що поруч з Євгеном Олесницьким діяли і працювали такі яскраві особистості, як Володимир Барвінський, Кость Левицький, Іван Макух, Олександр Огоновський, Теофіль Окуневський, Кирило Трильовський, Степан Федак та багатьох інших. Ці люди творили політичну, економічну, інтелектуальну основу для перетворення знедоленого селянства в модерну українську націю. Всі вони були яскравими самобутніми постатями. Але при цьому їх об'єднувало те, що всі вони були юристами, правниками. Самі добре розуміючи, вони пояснили всьому українському суспільству роль і значення права, правової основи у всіх сферах суспільного буття. Наука і освіта, література і мистецтво, сільське господарство і промисловість могли успішно розвиватися тільки за умови належного законодавчого забезпечення та дотримання адміністративною владою приписів закону. Тому треба було:

- 1) добре знати закон;
- 2) намагатися змінити його в бажаному напрямку;
- 3) добитися дотримання закону адміністративними органами;
- 4) пояснити суть закону всім, кого він стосувався і навчити відстоювати права передбачені цим законом.

Життєвий шлях цих людей, принаймні до початку Першої світової війни, доволі схожий. Це, здебільшого, світська інтелігенція в першому поколінні. Школа – гімназія, далі юридичний факультет Львівського або Віденського університету, стажування і відкриття власної адвокатської контори. А далі широка і різностороння організаторська, пізніше політична діяльність.

Вище зазначалося, що постать Євгена Олесницького слід розглядати в трьох іпостасях. Перш за все він був Правником, вихованцем Львівської правничої школи. Школи, яка має найдавнішу історичну традицію на українських землях. Правничу діяльність Євген Олесницький здійснював у таких трьох основних напрямках:

- 1) практична робота адвоката;
- 2) наукова та організаційна юридична робота, зокрема, заснування «Часописі правничої», членство в Науковому товаристві ім. Шевченка, активна участь в діяльності правничої комісії Товариства;
- 3) просвітницько-правова робота, яка полягала у поширенні правових знань. Це й публікації в пресі і виступи на вічах, в читальнях.

<sup>2</sup> Сохацький Ізидор о. Д-р Євген Олесницький / Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. / о. Ізидор Сохацький. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Наукове товариство ім. Шевченка, 1961. – С. 118.

Євген Олесницький як політик, це:

- 1) посол до галицького крайового сейму, лідер української фракції в сеймі;
- 2) посол до віденського парламенту, спікер Українського клубу в парламенті;
- 3) один з засновників та провідних діячів Українського Національно-демократичного сторонництва.

Організаторська діяльність Євгена Олесницького, умовно може бути поділена на:

- 1) організація економічних структур та інституцій та керівництво ними;
- 2) організація культурних інституцій, видавнича діяльність та театральна діяльність.

Поза цим ще художня творчість, переклади художньої та наукової літератури, мемуаристика.

**Формування світогляду Євгена Олесницького.** Для того щоб зрозуміти спрямованість громадської та політичної діяльності, правові та політичні погляди конкретного політика, вченого, мислителя важливо, як видається, починати від витоків формування цієї людини як особистості. Визначальними при цьому є: а) походження, б) сім'я, в) середовище, в якому проходило дитинство, г) навчання, д) загальна ситуація (політична, економічна, релігійна тощо), що мала місце в регіоні та країні, де проходили дитинство та юність цієї людини. Жоден з названих факторів не має визначального та програмуючого впливу, проте їх аналіз дає можливість краще зрозуміти специфіку, особливості практичної діяльності та інтелектуальної спадщини конкретної людини. Крім того, такий аналіз дає можливість характеризувати спільноту в рамках якої проходить діяльність цієї людини і на яку спрямований її інтелектуальний вплив. Спробуємо коротко проаналізувати деякі з названих факторів у біографії Євгена Олесницького, користуючись при цьому, в першу чергу, його достатньо ґрунтовними спогадами, написаними наприкінці життя (1916–1917 рр.)<sup>3</sup>.

Народився Євген Олесницький 5 березня 1860 року в селі Говилів Великий, Гусятинського повіту на Тернопільщині (нині с. Великий Говилів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл.). Батько Євгена, Григорій Олесницький (1816–1905) був священиком в цьому селі з 1840 року. У своїх спогадах Євген Олесницький пише, що по батьковій лінії його родина сягає давніх часів і поза сумнівом «походила зі старого польського роду Олесницьких». Проте його батько «був від самого почину щирим і свідомим українцем і, здається соромився свого шляхетського польського походження. Про це ніколи не було мови в хаті, а коли часом згадувалося, то хіба з насмішкою. У

<sup>3</sup> Олесницький Євген Д-р. Сторінки з мого життя. І частина (1860–1890) / Д-р. Євген Олесницький. – Львів: Накладом видавничої спілки «Діло», 1935. – 252 с.

мого батька були старі родинні записки і документи, та все те затратилося, або понищилося»<sup>4</sup>. Будучи учнем гімназії Євген знайшов на горищі «записки, писані рукою мого діда і ним підписані, в яких була історія нашої родини. Я перестудіював їх докладно і мав відтак кілька літ у себе. Опісля, як був уже студентом університету у Львові, дав я їх одному з товаришів, що студіював історію, задля провірення історичних фактів, покликаних у цих записках; та в нього ті записки згинули». І далі він пише «зрештою ані я, ані ніхто інший з родини не займався цим зовсім. Щойно в пізнішій віці почав я цікавитися тою справою»<sup>5</sup>. Не аналізуючи тут генеалогію роду Олесницьких, яку він достатньо детально описує на наступних десяти сторінках своїх споминів звернемо увагу на ключовий, в ракурсі нашого зацікавлення аспект – формування світоглядних позицій Євгена Олесницького. Він пише: «Щодо мене, то я прийшов до пересвідчення, що можна бути щирим українцем, а навіть визначним українським діячем, а проте походити з польської шляхотської родини і що це не приносить нікому сорому так, як не приносить це сорому сучасним польським провідникам, що багато з них походить з українських родів»<sup>6</sup>. Приналежність до нації в політичному розумінні, на думку Євгена Олесницького, це значною мірою, свідомий вибір, особливо в умовах розгортання боротьби за національні права, умовах міжнаціонального протистояння і боротьби, тобто в тих умовах, коли національні права не є забезпечені повною мірою, якщо вони можуть бути забезпечені повною мірою в принципі. Євген Олесницький у своїх спогадах приводить приклад такого вибору, але вже на користь польської нації. Говорячи про всю родину Барвінських, він підкреслює її непересічні заслуги перед українським народом. «Одинокий, що під цим оглядом становить прикрий і соромний виїмок, є д-р Евген Барвінський, бувший урядовець університетської бібліотеки у Львові, тепер директор архіву намісництва. Він за молодих літ був гарячим русином та ще й на університеті признавався до русинів і писав навіть історичні праці для Наукового Товариства Шевченка. Однак пізніше перекинувся зовсім на поляка, вбирався на польських народних святах у кантуш, а ожинившись з полькою, завів чисто польський дім, став виховувати діти по польськи і, вкінці, в останніх часах, одинокого свого сина, охрещеного ще у гр.-кат. обряді, перевів на латинство, чим остентаційно (остаточно – Т.А.) зірвав зі своєю вірою і народністю. Є він сином о. Івана Барвінського, брата Олександра і – на жаль – Юлії з Олесницьких, моєї рідної сестри»<sup>7</sup>.

Мати Євгена – Софія Познанська, дочка священика в Бірках Малих біля Скалата (нині с. Малі Бірки, Чортківського р-ну Тернопільської обл.), з якою Григорій Олесницький одружився в 1838 р. «Через це подружжя ввій-

<sup>4</sup> Там само. – С. 4–5.

<sup>5</sup> Там само. – С. 5.

<sup>6</sup> Там само. – С. 5.

<sup>7</sup> Там само. – С. 111–112.

шов батько в стару попівську родину з усіма давніми попівськими традиціями, в якій не було, що правда, національної свідомости в теперішньому розумінні, але яка своїм світоглядом відбігала далеко від світогляду шляхотського і живучи близько народа, була польському шляхотству чужа і ворожа»<sup>8</sup>. Важливим, як видається, для Євгена Олесницького є також підкреслення того факту, що українці це не тільки селяни і духовенство. При доволі сильному впливі на тогочасне українське суспільство ідеологій, які першочергово і головню акцентували увагу на соціальні проблеми, для Євгена Олесницького український народ є рівноправний з іншими народами імперії. І відхід від свого народу частини представників української шляхти, міщанства чи інтелігенції були обумовлені не тільки історичними обставинами, але й неорганізованістю українського суспільства, небажанням боротися за свої права, відстоювати їх. Він писав «загальний образ життя русинів у Тернополі в 70-их рр. відзначався все ж таки мертвотою й апатією. Ніякого руху, ніякого знаку існування, ніякого осередку товариського життя, не кажучи про які-небудь інші організації. /.../ Не інакше було з життям серед руського міщанства. А було те міщанство численне і маєтково добре ситуйоване (забезпечене – Т.А.)»<sup>9</sup>. Можна зробити висновок, що походження двояко вплинуло на формування світогляду та життєвої позиції Євгена Олесницького. З одного боку, це було відчуття рівності з представниками шляхти в умовах, коли в Галичині, як і загалом у державі, залишався доволі сильний вплив тенденцій станового суспільства. Більше того, він знав, що, для прикладу, «подільські власники дібр (великоземельна шляхта – Т.А.) були дуже різнородного, часто підозрілого походження. Всякі управителі та економи, що завідували довгі роки без рахунків добрами власників, що перебували за границею, або власників, що загинули безслідно серед воєнних заверюх, які потрясали світом у другій половині XVIII і в першій половині XIX ст., пізніше всякі спекулянти та військові ліверанти (особи, що займаються поставками продуктів для армії – Т.А.) з часів кримської компанії, всякі лицарі різнородного промислу, – всі вони мали спроможність наживатись та добували маєтки і багатства, громаджені працею панщизняків (селян, які відробляли панщину – Т.А.), а відтак купували графства та баронії; а дальше лізли в репрезентацію краєву і державну (ставали депутатами крайового сейму та парламенту держави – Т.А.) як легітимована кляса великої посілости, яка правила краєм і мусіла мати з-поміж себе намісника й перше слово в державній політиці»<sup>10</sup>. З другого боку, відчуття своєї приналежності до свого народу і своєї віри, в умовах формування сучасної держави, базованої на принципі правової рівності всіх громадян, унаочнювало потребу організації українського громадянського суспільства, яке б протистояло порушенню та запереченню економічних, соціальних,

<sup>8</sup> Там само. – С. 16–17.

<sup>9</sup> Там само. – С. 112.

<sup>10</sup> Там само. – С. 20–21.

культурних та інших прав як українців загалом, так і кожного українця, зокрема. Це стало основою для професійної, громадської та політичної діяльності Євгена Олесницького в майбутньому.

Євген Олесницький був молодшим сином у сім'ї. Дві його сестри, Юлія (1840) і Олена (1845), вийшли заміж за священників, старший брат Іван (1850) теж став священником. Виростав він в середовищі тогочасної еліти українського суспільства Галичини – греко-католицького духовенства, середовища, на той час, доволі прогресивного. «Ми були через батька і матір споріднені з усіма майже попівськими родинами на Поділлі. Широко розгалужені родини Білінських, Барвінських, Ганкевичів – усі були з нами споріднені, або посвоячені. На цілому Поділлі не було попівства, в якому не сидів би хтось з нашої родини»<sup>11</sup>.

Згадуючи атмосферу рідного дому, Євген Олесницький писав: «Дух у нашої хаті був український. У давніших часах говорили родичі між собою, як взагалі в попівських родинах, по-польськи, та опісля, в часах, які я затамив, говорили по-українськи. Однак з нами, дітьми, говорили всі лиш по-українськи, так, що в дитячих роках я зовсім по польськи не вмів»<sup>12</sup>. Григорій Олесницький, без відома свого батька вступив у Львові до греко-католицької семінарії, де зустрівся і заприятелював з Маркіяном Шашкевичем та Миколою Устияновичем. Під їх впливом сформувалася його свідомо національна позиція, яку він зберігав до кінця життя. За словами Євгена Олесницького, в домі його батька були всі українські періодичні видання, що виходили в Галичині, зокрема, «Слово», «Неділя», «Страхопуд», та всі українські книги, що з'явилися від 1848 року. «Пригадую собі, що в половині 60-их р. у нас на селі книжка не була незвичайною появою. Сільська молодь рвалася за книжками, читала їх дуже радо, а й старі радо слухали, як хто їм читав /.../. «Читалень у 60-их рр. не було ще, та були вже в селі такі селяни, що читали охоче тодішні часописи і книжки. Щойно в 1868 р. розпочинаються видавництва «Просвіти». На селі у нас читали охоче видавану «Просвітою» «Зорю», опісля видання Наумовича «Наука» і «Руська Рада», які через свою популярність находили широкий попит. Треба признати, що ті видавництва причинилися значно до піднесення освіти народу»<sup>13</sup>.

**Освіта.** Початкова в місцевій сільській школі (1865–1867) та чотирикласній школі в Теребовлі (1867–1870); середня у Тернопільській гімназії (1870–1878); вища на юридичному факультеті Львівського університету (1878–1883). Саме під час здобуття середньої та вищої освіти у Євгена Олесницького сформувалися ті риси, які в подальшому дозволили йому відіграти помітну або й визначальну роль у всіх сферах українського суспільного життя. Прийшовши до гімназії, він застав тут учнівське таємне товариство «Громада», членом, а

<sup>11</sup> Там само. – С. 18.

<sup>12</sup> Там само. – С. 27.

<sup>13</sup> Там само. – С. 36.

пізніше й керівником, якого він став. У своїх спогадах, Євген Олесницький так характеризував роль і значення цих структур, які на той час були в усіх гімназіях Галичини, де навчалася українська молодь: «Національні організації в демократичнім українським дусі, які ґрунтувалися серед гімназійної молоді Східної Галичини від початку 60-их рр., стали безперечно основою українського відродження в Галичині. З гімназії виходили молоді люди, борці за українську ідею, які відтак справджували її в пізнішій життєвій діяльності серед суспільності. Їх ідеологія довершувалася вже в гімназіях, в університет приходили вони вже готові. В гімназійних організаціях, у «Громадах», творилися основи їх світогляду, яким вони кермувалися усе життя. В «Громадах» училися вони бути вірними синами свого народу, розуміти його минуле, заглядали в народню душу. Тут наставлялись молоді сили до боротьби з ворогами нації. Бувші «громадяни» не давалися заманити в польський табір і вони зводили успішну боротьбу з москвофільством, яке в тих часах стало заливати нашу суспільність, як сильна, деморалізуюча струя»<sup>14</sup>.

З приїздом до Львова починається новий етап в житті і у формуванні світогляду Євгена Олесницького. Він бере активну участь в активізації діяльності товариства «Дружній лихвар», членом правління якого він став уже на першому році навчання в університеті. Євген Олесницький співпрацює з Володимиром Барвінським, під впливом якого почав дописувати до народовського часопису «Правда», що виходив від січня 1879 року. Особливо сильний вплив на Євгена Олесницького справило спілкування та дружба з Іваном Франком. Як він сам згадував пізніше: «На Галицькій Русі не було чоловіка, що мав би такий вплив на сучасну молодь, який мав свого часу Іван Франко. /.../ В моєму житті не мав я другої доби таких рішучих еволюцій у світогляді, яку пережив я як студент перших двох літ університету під впливом Івана Франка. /.../ Школа Івана Франка навчила її (молодь – Т.А.) інакше розуміти українофільство, показала справжній зміст його, а сильна, безпощадна критика Драгоманова поглиблювала його ще більше і викликала реакцію проти формального українофільства, яким проявлялося воно досі в Галичині. Під тими впливами відбувалась у нас формація тих основ, на яких опісля оперли ми нашу працю і діяльність у дальшому житті»<sup>15</sup>.

На час навчання в університеті Євгена Олесницького припадає виникнення першої української правничої громадської організації. Як писав свого часу Кость Левицький: «перший засновок організації українських правників поклали українські студенти правники львівського університету в році 1881.

Провідною думкою у мене і моїх товаришів, які станули зі мною основниками «Кружка Правників» у Львові, була щира охота створити організа-

<sup>14</sup> Там само. – С. 78–79.

<sup>15</sup> Олесницький Євген. З-понад чвертини століття. Картка з історії української університетської молоді. Спогади про Івана Франка; упоряд., вступ. стаття і прим. М.І. Гнатюка / Євген Олесницький. – Львів: Каменярь, 1997. – С. 68.



цію з метою поширювати почуття потреби глибшого вишколення наших правників, щоби вони на основі свого знання пробивали собі не тільки шляхи до державних становищ, але також до вільного звання адвокатського для оборони прав, інтересів і змагань української нації.

Про отсю нашу постанову завідомили ми нашого професора цивільного права д-ра Олександра Огоновського. Він дуже був радий цьому і заявив, що буде нам помагати в нашій праці. Наслідком цього відбулися в дня 19 листопада 1881 р. перші загальні збори «Кружка Правників». /.../ Ці перші загальні збори вибрали до Виділу (правління – Т. А.) «Кружка Правників»: Костя Левицького, Андрія Чайковського, Євгена Олесницького, Андроніка Могильницького і Гната Дзеровича. Ми були тоді студентами четвертого року прав»<sup>16</sup>.

**Професійна діяльність.** «За австрійською адвокатською ординацією шлях до адвокатури був якщо не найтрудніший, то напевно найдовший: докторський диплом, рік судової практики, шість років адвокатської практики, адвокатський іспит. Мало хто справлявся з тими вимогами перед тридцяткою»<sup>17</sup>. Отже пройшовши адвокатську практику в канцеляріях Корнила Сушкевича, відтак – Івана Попеля 1 серпня 1891 р. Євген Олесницький відкрив адвокатську канцелярію у Стрию, де працював до 1909 р. Вже дуже скоро до нього приходить слава і визнання як одного з кращих крайових адвокатів. Широкого розголосу набула справа про звинувачення за образу намісника українського депутата крайового сейму Теофіла Окуневського, захисником якого виступив Євген Олесницький. Після його блискучої промови суд присяжних, серед яких не було жодного українця одноголосно відкинув усі звинувачення. Не просто адвокатом, а справжнім захисником скривдженого народу Євген Олесницький стає в 1897 р., коли він виступає захисником на ряді кримінальних процесів, інспірованих владою після виборів до австрійського парламенту. Особливо гучною була справа про звинувачення селян з с. Черніїв. У лютому 1897 р. черніївці рішуче виступили проти махінацій під час виборів. Хоч селяни одностайно голосували за свій список, але обраними виявились провладні кандидати. «Після протесту виборців урядовий комісар змушений був залишити село. Наступного дня прибули жандарми, заарештували і закували в кайдани 9 селян. На виручку односельчан забралася вся громада. Жандарми вдалися до зброї, вбили селянина П. Стасюка і 5 чоловік поранили»<sup>18</sup>. Євген Олесницький виступив захисником селян безкоштовно»<sup>19</sup>.

<sup>16</sup> Левицький Кость. Первісна організація українських правників у Львові / Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів / Кость Левицький. – Львів: Союз Українських Адвокатів у Львові, 1934. – С. 9–10.

<sup>17</sup> Фединський Юрій. Д-р Юрій Олесницький серед українських правників Станиславова / Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. Редактор-упорядник М. Климишин / Юрій. Фединський. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1985. Наукове товариство ім. Шевченка. Український архів. Т. XXIX. – С. 627.

<sup>18</sup> Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область. – К.: Головна ред. Укр. рад. Енциклопедії Академії Наук УРСР, 1971. – С. 243.

Як писала тогочасна преса: «Враження і вплив промови знаменитого захисника були вражаючими. Розбивши в пух і прах юридичні аргументи прокурора, д-р Олесницький подав почергово всю масу кривд, спричинюваних українству і селянству у всіх сферах публічного життя. Якщо врахувати, що д-р Олесницький прекрасний промовець, який переконує силою аргументації і панує над слухачами стоїчним спокоєм і багатством мови, то зрозумієте, що його промова не могла справити на аудиторію іншого впливу, як тільки такий, що всі поголовно плакали і тільки він, красномовець, один стояв як скеля, блідий і поважний. Коли д-р Олесницький закінчив свою двохгодинну промову, першим підійшов до нього зі словами привітаннями сам прокурор, потім увесь трибунал, присутні судові службовці, а між ними і радник Крафт, німець, який тиснувши руку нашому захисникові, сказав: «Я завершую вже свою службу, але такої промови, як ваша, мені ще не доводилося чути». Прокурор Гінце голосно заявив: «Двадцять шість років служу, з них дванадцять як обвинувач, але чогось подібного, як сьогодні, мені ще не доводилося зустрічати»<sup>20</sup>. Тоді ж Євген Олесницький виступає захисником Михайла Королія, українських виборців з Комарного та ін.

Адвокатська діяльність Євгена Олесницького не обмежується тільки наданням юридичної допомоги чи виступами в судах. Це ще й боротьба за забезпечення прав української мови в судочинстві, звертаючись до суду українською мовою, він вимагав, відповідно до чинного законодавства, ведення процесу українською мовою, відповідей та рішень суду, виконаних українською мовою, забезпечення інших мовних прав українського населення в судочинстві. І якщо судові працівники ігнорували його вимоги, він «дорогою права» змушував їх дотримуватися закону. Своєю адвокатською діяльністю Євген Олесницький наочно демонстрував можливість боротися і перемагати в боротьбі за відстоювання своїх прав. Дуже цікавий випадок, який висвітлювався в тогочасній пресі мав місце в стрийському суді. Суддя повітового суду в Стрию Киприян Коцовський, висував свою кандидатуру на виборах до австрійського парламенту. «А що д-р Олесницький з тою кандидатурою не згодився, а підніс і підпирав кандидатуру о. Давидяка, для того став п. Коцовський яко суддя, а саме як член цивільного трибуналу у всіх справах, в котрих одну зі сторін заступав д-р Олесницький, маніфестувати явно при розправах свою тенденційність в некористь тої сторони». Зіткнувшись з такою ситуацією «ужив д-р Олесницький засобу передбаченого в подібних випадках законом, а саме зажадав вилучення п. Коцовського з сенату в справах ним заступлених. Суд окружний в Стрию прихилився до цього внесення, і тепер є п. Коцовський систематично вилучений від участі в тих справах, в яких д-р Олесницький заступає сторони». Більше того, проти судді було порушено дисциплінарне провадження<sup>21</sup>. Цей та

<sup>19</sup> Галичанин. – 1897. – № 58.

<sup>20</sup> Криваві правибори в Чернівці // Галичанин. – 1897. – № 134.

<sup>21</sup> Діло. – 1901. – № 125.

подібні випадки утверджували в суспільній свідомості переконання в можливості правовим шляхом боротися за свої права та відстоювати їх.

Ще навчаючись в університеті Євген Олесницький проявляв інтерес до наукової праці. Пізніше, проходячи адвокатську практику, він публікує в «Ділі» цілий ряд ґрунтовних досліджень. Це, зокрема, «Новий податок з горілки та інтереси пропінації», «Примусова асекурація» (Обов'язкове страхування), «Нові робітничі закони в Австрії», «Приватне право та інтереси убогих класів» та ін. В 1889 р. він, разом з Костем Левицьким та Антіном Горбачевським виступає засновником першого україномовного періодичного юридичного журналу «Часопись правнича», який пізніше стає виданням Правничої комісії наукового товариства ім. Шевченка. Тому закономірним є той факт, що коли в Науковому товаристві ім. Шевченка було запроваджено двоступеневе членство – звичайні та дійсні члени, останніми могли обиратися тільки ті, хто мав серйозні наукові здобутки, в 1900 р. його було обрано дійсним членом Товариства. В 1909 р. побачила світ праця Євгена Олесницького «Про соціальне забезпечення», яка, по суті, була першим україномовним виданням, в якому всесторонньо аналізувалися питання соціального забезпечення, його форми, види та правове регулювання. Розглядаючи проект закону про обов'язкове соціальне забезпечення, Євген Олесницький підкреслює, що це проблема, яка стосується всіх без винятку, тому всі повинні над нею серйозно подумати, і тоді «голос суспільності буде очевидно в'язати послів парламентарних і буде становити для них многоцінну директиву»<sup>22</sup>. Значна кількість ґрунтовних юридичних праць, що вийшли з-під пера Євгена Олесницького, дають підставу зараховувати його до одного з найбільш яскравих представників української юридичної науки кінця XIX – першої половини XX ст.

Будучи свідомим того, що знання передбачених законом прав і свобод, дає можливість кожному громадянину використовувати їх повніше та ефективніше, він приділяв значну увагу поширенню правових знань, піднесенню рівня правової культури найширших верств українського народу. В одному зі своїх виступів, говорячи про популярні видання для народу, він підкреслив: «Популяризація це легкість форми, але не легкість змісту /.../ Можна отже і треба йти перед нарід з речами поважними, з живими питаннями, які обходять кожную інтелігентну людину, і які кожна інтелігентна людина потребує і повинна знати /.../ А головною засадою, якої при кожній з тих тем належить держатися є: говорити народові правду і лише правду! Ніякого затемнювання, ніякого накручування в цей або другий бік, – хоч би політична потреба хвилі вимагала прихилитися світогляду, опінії загалу в ту або другу сторону»<sup>23</sup>. Власне численні виступи Євгена Олесницького на вічах, реферати, що

<sup>22</sup> Олесницький Є. Про социяльне обезпечене / Є. Олесницький. – Львів, 1909. – С. 36.

<sup>23</sup> Олесницький Є. Про організацію «Просвіти», реферат виголошений на першому українському просвітно-економічному Конгресі, уложеному Товариством «Просвіта» в сорокалітнє заснування у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 р. / Є. Олесницький. – Львів, 1910. – С. 28–48.

їх він виголошував у читальнях «Просвіти», популярні правничі видання, як от «Реферат в справах економічних», «Новий виборчий закон (Популярний виклад головних постанов)» повністю відповідали зазначеним вимогам.

Якщо постать Євгена Олесницького як адвоката, вченого і популяризатора правових знань ще можна охарактеризувати достатньо повно і в той же час коротко і стисло, то така його характеристика як політика просто неможлива, по тій простій причині, що довелося б характеризувати українське політичне життя в Галичині від кінця XIX ст. до 1917 р., діяльність української фракції Галицького крайового сейму та Австрійського парламенту. Не буде перебільшенням стверджувати, що Євген Олесницький був ключовою фігурою серед українських політичних діячів цього періоду, а як голова українського сеймового клубу у 1901–1909 рр., по суті, визначав напрямки, форми та методи його діяльності. У парламенті «він був найкращим українським промовцем, а завдяки своїй повазі, всесторонньому знанню і широким поглядам на всі справи, втішався великою пошаною. Промовляв звичайно в бюджетових дебатах, до яких поодинокі фракції висилали своїх найкращих представників»<sup>24</sup>. Якщо б зібрати воедино всі виступи Євгена Олесницького в парламенті та сеймі, всі інтерпеляції (депутатські запити), які ним було подано в цих представницьких органах, вийшла б багатотомна історія боротьби українського народу в Австро-Угорській імперії протягом найбільш інтенсивного за насиченістю політичними подіями та змінами першого десятиліття XX ст. Без перебільшення можна сказати, що не було жодної, менш чи більш значної, проблеми в правовому, державному, суспільному та культурному житті українців, що потребувала правового, законодавчого врегулювання, яка б залишилася поза увагою Євгена Олесницького як політика.

Третя іпостась Євгена Олесницького як провідника свого народу – організатор. Він є творцем ряду економічних інституцій, які суттєво вплинули на економічне становище українського народу. «Д-р Є. Олесницький розпочав працю на Стрийщині, Підгір'ї та близькій Бойківській верховині тоді, коли вони були бідні й запущені, обплетані тенетами лихви, з поширеним москвофільством. Це, власне, від Є. Олесницького пішла приказка, що «з бідним політики робити не можна», яку він часто повторював. Під тим гаслом почалися широко заплановані його громадські заходи, насамперед на Стрийщині, а потім за їх прикладом і під його керівництвом – у всьому краю /.../ Стрийська філія «Просвіти» під керівництвом Є. Олесницького стає в організації громадсько-економічної праці зразковим осередком на весь край. Її діяльність у тому напрямі переноситься на сусідні й дальні повіти: Жидачівщину, Рудеччину, Ходорівщину, Рогатинщину. Подністрянські околиці мали кращі пасовиська, підгірські – пригожі для садівництва, близькі міст Стрия, Дрогобича, Борислава (які ставали промисловими центрами), давали нагоду малим господарствам

<sup>24</sup> Сохачський Ізидор о. Д-р Євген Олесницький... – С. 129.

переходити на городництво. Усім цим справам присвячує особливу увагу Олесницький, пропагує перебудову дрібних господарств на більш раціональні царини – молочарство, садівництво, городництво; в той бік і скеровує Олесницький громадську діяльність, освітню діяльність своїх співробітників. Для кращого ознайомлення з громадською й технічно-господарською організацією передових форм сільського господарства Олесницький об'їздить Данію, Голландію, Німеччину, Чехію, зацікавлює фаховою літературою своїх товаришів по громадській праці. /.../ Євген Олесницький із своїми співробітниками по громадській роботі /.../ організували в вересні 1909 р. в Стрию Першу Хліборобську Виставку. /.../ Тоді провідні діячі головних українських громадсько-економічних організацій попросили Олесницького переїхати до Львова і навести там організаційний лад та очолити головний провід у секторі об'єднаної сільськогосподарської організації всієї Галичини»<sup>25</sup>. Такою організацією стало Крайове товариство «Сільський Господар», яке очолив Євген Олесницький. На 1912 р. товариство «Сільський Господар» мало по цілому краї 90 філій, 1151 гурток, 26612 членів<sup>26</sup>. Створення такого товариства дало можливість отримувати для українського селянства субвенції з державного бюджету, про що дбав Євген Олесницький, як депутат парламенту.

Значну роль відіграв Євген Олесницький і в історії українського театру в Галичині. Театр, як він сам згадував, був його захопленням ще в часи навчання в гімназії, коли він вперше побачив гру та мав можливість спілкуватися з Марком Кропивницьким<sup>27</sup>. Пізніше, будучи референтом театру «Руської Бесіди», він всіляко сприяв становленню і розвитку національного театру в Галичині, багато зробив для популяризації кращих його надбань. Огляди театрального життя, статті і виступи Євгена Олесницького друкувалися у «Слові», «Батьківщині», «Шкільній часописі». Протягом 1884–1890 рр. він переклав українською мовою лібрето дев'яти драм, комедій та опер польських, німецьких і російських авторів. Зацікавлення театром зберігав він протягом всього свого життя. Цікавою у цьому відношенні є замітка, яка з'явилася в «Ділі» в 1902 р. В ній іде мова про драматичний гурток, який створений при Народному Домі, який діє під «світлим проводом і режесерією адв. Д-ра Євгена Олесницького. Годиться зазначити, що д-р Олесницький помімо своїх безчисленних занять правничих, посольських та політичних жертвує з охотою свій дорогий час і труд для кружка. З під його руки виходять найтрудніші твори сценічні з кожного огляду артистично відтворені. Досить сказати, що за його ініціативою і під його режесерією відтворив кружок такі твори, як «Шельменко» Квітки і «Ревізора з Петербурга»»<sup>28</sup>.

<sup>25</sup> Історія українського кооперативного руху / др. Ілля Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – С. 150–152.

<sup>26</sup> Там само. – С. 153.

<sup>27</sup> Олесницький Є. Сторінки з мого життя. I частина / Є. Олесницький. – С. 118–119.

<sup>28</sup> Зі стрийського драматичного кружка // Діло. – 1902. – № 60.

Огляд професійної, політичної, організаторської діяльності Євгена Олесницького не може не викликати запитання: «Як одній людині було під силу все це зробити? Звідки вона брала час, сили, енергію для такої багатогранної та багатоаспектної діяльності?»

Михайло Лозинський писав: «Вчорашньої ночі згасло життя справді велике, життя людини, якими доля не часто обдаровує суспільства. І коли Його ім'я не відоме у цілому світі на рівні з іменами славних людей інших народів, то вина лежить тільки в наших відносинах, у тім, що народ, якому зіслала Його доля і для якого Він працював ціле життя, належав до недавня також до невідомих. /.../ І коли д-р Євген Олесницький не досягнув того, що людина Його масштабу могла досягнути в кожному краще поставленому суспільстві, то це особиста жертва Його життя, жертва, яку силою обставин мусять приносити всі великі люди обездолених народів, жертва, якою вони підносять свій народ усе вище й вище.

Це жертвою, життям своїм, посвяченим для кращого майбутнього свого народу, записався д-р Євген Олесницький як один з найбільших у своєму народі»<sup>29</sup>.

Сьогодні, коли Україна прагне позбутися свого тоталітарного, радянського минулого, повернутися до європейської спільноти, постать Євгена Олесницького може слугувати взірцем європейського політика та парламентарія. Його наукова спадщина може збагатити сучасну українську юридичну науку формами та методами фахового юридичного аналізу суспільних відносин та правових норм, спрямованих на їх врегулювання. Організаційні здобутки Євгена Олесницького і сьогодні можуть реально та ефективно використовуватися при формуванні структур та інституцій громадянського суспільства. Тому вивчення життєвого шляху, діяльності та доробку Євгена Олесницького – це не тільки данина шани, це потреба і вимога часу.

---

<sup>29</sup> Лозинський М. Ті, що від нас відійшли. Посмертні згадки / М. Лозинський. – Львів, 1917. – С. 52–53.

## Taras Andrusiak

Narodowy Uniwersytet  
im. Iwana Franki we Lwowie  
deklaw@law.lnu.edu.ua

## Jewhen Olesnycki: trzy wcielenia przewodnika – prawnik, polityk, organizator

We współczesnym słownictwie politycznym i terminologii prawniczej wyraz «przewodnik» nie jest używany. Bardziej popularne są terminy «elita», «kierownik», «lider». Jest to bardzo znacząca rzecz. Żeby wyjaśnić różnice znaczeniowe tych pojęć, sięgamy do *Wielkiego objaśniającego słownika współczesnego języka ukraińskiego*. Więc elita to ludzie, którzy wyróżniają się wśród innych dzięki swojemu stanowisku społecznemu; kierownik to ten, kto rządzi kimś lub czymś, stoi na czele kogoś lub czegoś; lider to ten, kto stoi na czele partii politycznej albo innej organizacji społeczno-politycznej, ten, kto posiada czołowe miejsce wśród innych, jemu podobnych. W języku ukraińskim wyraz *провідник* ([prowidnyk]) ma też znaczenie konduktor, więc dla większości obywateli ukraińskich jest to pracownik transportu kolejowego, który prowadzi wagon pasażerski, pilnuje bezpieczeństwa ruchu, porządku oraz obsługuje pasażerów. Są jednak inne mniej używane lecz w naszym kontekście zasadnicze znaczenia tego wyrazu: ten, kto wskazuje drogę w nieznaną miejscowość; ten, kto propaguje jakieś idee, poglądy; organizator, ten, komu należy czołowa, główna rola w czymkolwiek<sup>1</sup>. Dzisiaj w ukraińskim życiu

<sup>1</sup> Welykyj tłumacznyj słownik suchasnoji ukrajinśkoji mowy / Układ. i hołow. red. W.T. Busel. – K.; Irpiń: WTF «Perun», 2005. – S. 348, 535, 617, 1145.

politycznym, duchowym i kulturalnym jest elita, są kierownicy, liderzy. Oni stoją na czele partii, frakcji, organizacji, związków. Jednak oni nie wskazują drogi, nie wyznaczają kierunku ruchu. Dlatego normą życia politycznego są liderzy, kierownicy, którzy ciągle stoją na czele partii, czyli partie zmieniają się, a liderzy zostają i tworzą elitę, czyli wyróżniają się swoim stanowiskiem społecznym, bo sami, będąc w parlamencie, tworzą podstawę ustawodawczą dla takiego wyróżnienia. Oni niczego nie organizują, oprócz kampanii wyborczych i wszystkiego, co z tym jest związane. Oni nie propagują żadnych idei, bo ich zasadą jest «obiecywać wszystko wszystkim», dlatego twarze zmieniają się, a polityka, gospodarka, życie społeczne – nie. Oni nie zmieniają społeczeństwa, a starają się zgadnąć nastroje społeczne, dostosować się do nich i wykorzystać je po to, żeby pozostawać elitą, kierownikami, liderami już istniejących struktur albo zakładać struktury, których jedynym zadaniem będzie nadanie statusu kierownika, lidera osobie, która je założyła. Jest to przyczyną tego, że za dwadzieścia lat nie powstało żadnej wpływowej partii politycznej. Przed każdymi wyborami powstaje nowa partia, która pragnie zjednoczyć całą elitę. A ponieważ partia jest u władzy, cała elita chętnie dołącza się do niej. Nie powstała żadna rzeczywiście wpływowa organizacja społeczna, nie powstały żadne rzeczywiście efektywne struktury samoorganizacji społecznej. A te, które powstawały dzięki działaniom ich liderów, bardzo szybko traciły swój wpływ, znaczenie i korzyść społeczną. Nie ma przewodników, czyli tych, którzy wskazywaliby drogę. Nie w sensie geograficznym: do Rosji czy do Europy, tylko chodzi o drogę, którą ma pójść społeczeństwo w przyszłości. Nie ma przewodników, czyli tych, którzy organizowałiby struktury i instytucje, których potrzebuje społeczeństwo XXI wieku, a nie dążyli do odtwarzania czegoś z wieku XX a nawet XIX. Nie ma przewodników, czyli tych, kto mógłby przemyśleć idee powstałe w innych państwach i społeczeństwach i adaptować je dla społeczeństwa ukraińskiego – społeczeństwa posttotalitarnego, społeczeństwa, które przeżyło ludobójstwo, które już nie jest społeczeństwem industrialnym, ale nadal jeszcze nie jest społeczeństwem informacyjnym.

Ale czy wszystko albo przynajmniej coś z powiedzianego jest możliwe? Czy nie jest to utopią społeczną? Czy zdarzyło się coś podobnego w bliskiej albo nie bardzo bliskiej historii narodu ukraińskiego? Wydaje się, że to nie jest utopia i historia ukraińska daje nam dość dużo przykładów prawdziwych przewodników. Od razu warto zaznaczyć, że przewodnik to nie jest mesjasz, który uratuje wszystkich i pomoże każdemu, nie jest to przywódca, który myśli o każdym i zwolni wszystkich od odpowiedzialności za siebie i konieczności myślenia. Jest to człowiek kreujący idee i struktury, które pod warunkiem ich prawidłowego wykorzystywania oraz wkładania potrzebnych wysiłków przez wszystkich członków społeczeństwa dają społeczeństwu możliwość rozwijać się bardziej efektywnie i intensywnie. Dobrym przykładem w tej sytuacji jest Galicja drugiej połowy XIX – początku XX wieku. Właśnie tutaj i wtedy z przygnębionej, ekonomicznie słabej, pozbawionej tradycyjnej arystokracji etnicznej wspólnoty ukraińskiej powstał współczesny ukraiński naród polityczny. Powstał nie sam, tylko z udziałem, przy pomocy, pod kierownic-



twem przewodników, którzy wyszli z tej masy, otrzymali europejskie wykształcenie, osiągnęli europejski poziom rozwoju kulturalnego i politycznego.

Do takich przewodników należy Jewhen Olesnycki (1860–1917) – prawnik, polityk, organizator życia naukowego, kulturalnego, gospodarczego. W każdym z tych wcieleń występuje jako twórca czegoś nowego, progresywnego, efektywnego. Każdą z tych dziedzin on wznosi na nowy, wyższy poziom. W każdej z tych dziedzin on występuje jako przewodnik. Zdaniem Izydora Sochaćkijego «był on niewątpliwie najbardziej utalentowanym galicyjsko-ukraińskim przewodnikiem»<sup>2</sup>. Jednak wartość i znaczenie tego okresu polega na tym, że razem z Jewhenem Olesnyckim działały i pracowały takie wybitne osoby jak Wołodymyr Barwiński, Kost Łewycki, Iwan Makuch, Ołeksandr Ohonowski, Teofil Okunewski, Kyryło Tryłowski, Stepan Fedak oraz inni. Ci ludzie tworzyli polityczną, gospodarczą, intelektualną podstawę dla przekształcania skrzywdzonego chłopstwa we współczesny naród ukraiński. Wszyscy oni byli wybitnymi samoistnymi postaciami. Mimo to łączyło ich to, że wszyscy oni byli prawnikami. Oni potrafili wyjaśnić całemu społeczeństwu ukraińskiemu rolę i znaczenie prawa, podstawy prawne we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Nauka i wykształcenie, literatura i sztuka, rolnictwo i przemysł mogły skutecznie rozwijać się tylko pod warunkiem odpowiedniego ustawodawczego ubezpieczenia i przestrzegania przez władze administracyjne przepisów prawnych. Dlatego trzeba było:

- 1) dobrze znać prawo;
- 2) usiłować zmienić go w potrzebnym kierunku;
- 3) domagać się przestrzegania prawa przez organy administracyjne;
- 4) wyjaśnić treść ustawy wszystkim, kogo ona dotyczy i nauczyć bronić praw przewidzianych przez ustawę.

Droga życiowa tych ludzi przynajmniej przed pierwszą wojną światową jest dość podobna. Jest to przeważnie świecka inteligencja w pierwszym pokoleniu. Szkoła – gimnazjum, potem Wydział Prawniczy Uniwersytetu Lwowskiego lub Wiedeńskiego, aplikacja i założenie własnej kancelarii adwokackiej. A później szeroka i różnostronna działalność organizatorska i polityczna.

Wyżej mówiono, że postać Jewhena Olesnyckiego warto rozpatrywać w trzech wcieleniach. Przede wszystkim był on prawnikiem, wychowankiem lwowskiej Szkoły Prawniczej, która ma najbardziej dawną tradycję historyczną na ziemiach ukraińskich. Działalność prawniczą Jewhen Olesnycki prowadził w trzech głównych kierunkach:

- 1) praktyczna praca adwokacka;
- 2) naukowa i organizacyjna praca prawnicza, zwłaszcza założenie *Czasopisma Prawniczego* (Часопись правника), członkostwo w Towarzystwie Naukowym im. Szewczenki, aktywny udział w działalności Komisji Prawniczej Towarzystwa;

<sup>2</sup> Sochaćkij Izydor o. D-r Jewhen Olesnyćkij / Istoryczni postati Hałyczyny XIX–XX st. / o. Izydor Sochaćkij. – Nju-Jork–Paryż–Sidnej–Toronto: Naukowe towarystwo im. Szewczenka, 1961. – S. 118.

3) praca prawna i oświatowa polegająca na rozpowszechnianiu wiedzy prawnej. Są to publikacje w prasie i występy na zebraniach, w czytelnich.

Jewhen Olesnycki jako polityk to:

- 1) poseł do Sejmu Krajowego Galicji, lider ukraińskiej frakcji w Sejmie;
- 2) poseł do parlamentu wiedeńskiego, przewodniczący Klubu Ukraińskiego w parlamencie;
- 3) jeden z założycieli i głównych działaczy Ukraińskiego Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego.

Działalność organizatorską Jewhena Olesnyckiego można podzielić na:

- 1) zorganizowanie struktur i organizacji ekonomicznych oraz kierownictwo nimi;
- 2) założenie instytucji kulturalnych, działalność wydawnicza i teatralna.

Oprócz tego jeszcze jest działalność artystyczna, tłumaczenia literatury pięknej i naukowej, pisanie pamiętników.

**Kształtowanie się światopoglądu Jewhena Olesnyckiego.** Żeby zrozumieć nastawienie działalności publicznej i politycznej, poglądy prawne i polityczne pewnego polityka, uczonego, myśliciela, warto zaczynać od źródeł kształtowania się tego człowieka jako osobowości. Decydujące przy tym są: a) pochodzenie, b) rodzina, c) środowisko, w którym minęło dzieciństwo, d) wykształcenie, e) ogólna sytuacja (polityczna, gospodarcza, religijna itd.), która była w regionie i kraju, gdzie minęły lata dziecięce i młodzieńcze tego człowieka. Żaden z wymienionych czynników nie ma decydującego i programującego wpływu, jednak ich analiza daje możliwość lepiej zrozumieć specyfikę, osobliwości działalności praktycznej i dziedzictwa intelektualnego pewnego człowieka. Ponadto taka analiza pozwala scharakteryzować wspólnotę, w której granicach odbywa się działalność tego człowieka i na którą jest ukierunkowany jej wpływ intelektualny. Spróbujemy krótko przeanalizować niektóre wymienione czynniki w biografii Jewhena Olesnyckiego, korzystając przede wszystkim z jego dość szczegółowych pamiętników napisanych pod koniec życia (lata 1916–1917)<sup>3</sup>.

Jewhen Olesnycki urodził się 5 marca 1860 roku na wsi Howyliw Wełykij, powiatu husiatyńskiego na Tarnopolszczyźnie (obecnie Wełykij Howyliw rejonu trembowelskiego obwodu tarnopolskiego). Ojciec Jewhena Hryhorij Olesnycki (1816–1905) był księdzem na tej wsi od roku 1840. W swoich pamiętnikach Jewhen Olesnycki pisze, że po linii ojca jego rodzina sięga dawnych czasów i niewątpliwie «pochodziła z starego polskiego rodu Oleśnickich». Jednak jego ojciec «był od samego początku szczerym i świadomym Ukraińcem i chyba wstydził się swojego szlacheckiego pochodzenia. O tym w domu nigdy nie rozmawiano, a kiedy wspomniano, to raczej z drwiną. Mój ojciec miał stare rodzinne notatki i dokumenty, ale wszystko to zostało stracone lub zniszczone»<sup>4</sup>. Będąc uczniem gimna-

<sup>3</sup> Olesnyckij Jewhen D-r. Storinky z moho žyttia. I czastyna (1860–1890) / D-r. Jewhen Olesnyckij. – Lwiv: Nakładom wydawnyczoji spilky «Diło», 1935. – 252 s.

<sup>4</sup> Ibid. – S. 4–5.

zjum, Jewhen znalazł na strychu «notatki pisane ręką mojego dziadka i przez niego podpisane, w których była historia naszej rodziny. Przystudiowałem je dokładnie i miałem je przez parę lat u siebie. Później, kiedy byłem studentem Uniwersytetu we Lwowie, dałem je jednemu koledze, który studiował historię, żeby sprawdzić historyczne fakty pojawiające się w tych notatkach, jednak u niego te notatki zginęły». Dalej on pisze: «w końcu ani ja, ani nikt inny z rodziny nie zajmował się tym wcale. Dopiero w późniejszym wieku zacząłem się interesować tą sprawą»<sup>5</sup>. Nie analizując tutaj genealogii rodu Olesnyckich, którą on dość szczegółowo opisuje na następnych dziesięciu stronach swoich pamiętników, zwrócimy uwagę na kluczową pod względem naszego tematu stronę – kształtowanie stanowisk światopoglądowych Jewhena Olesnyckiego. On pisze: «Co dotyczy mnie, to doszedłem do wniosku, że można być prawdziwym Ukraińcem, a nawet znanym działaczem ukraińskim, a jednak pochodzić z polskiej rodziny szlacheckiej, i że to nie przynosi nikomu wstydu tak, jak nie przynosi to wstydu współczesnym polskim przewodnikom, z których dużo ma pochodzenie ukraińskie»<sup>6</sup>. Przynależność do narodu w rozumieniu politycznym zdaniem Jewhena Olesnyckiego jest w dużej mierze świadomym wyborem, zwłaszcza w warunkach rozwijania walki o prawa narodowe, warunkach rywalizacji i walki między państwami, czyli w warunkach, w których prawa narodowe nie są całkowicie zabezpieczone, jeśli one w ogóle mogą być całkowicie zabezpieczone. Jewhen Olesnycki w swoich pamiętnikach przytacza przykład takiego wyboru, jednak już na korzyść narodu polskiego. Mówiąc o całej rodzinie Barwińskich, on podkreśla jej niepospolite zasługi przed narodem ukraińskim. «Jedyny wyjątek, który pod tym względem jest przykry i wstydlivy, to dr hab. Jewhen Barwiński, były urzędnik biblioteki uniwersyteckiej we Lwowie, obecnie dyrektor archiwum namiestnictwa. On w młodości był gorącym Rusinem i na uniwersytecie przyznawał się do Rusinów i nawet pisał prace historyczne dla Towarzystwa Naukowego Szewczenki. Jednak później przemienił się zupełnie na Polaka, na polskich świętach ludowych ubierał się w kontusz, a kiedy ożenił się z Polką, zaczął prowadzić dom po polsku, wychowywać dzieci po polsku, a w końcu swojego jedyne go syna ochrzczonego w obrządku grecko-katolickim przeniósł na obrządek łaciński, czym całkowicie zerwał ze swoją wiarą i narodowością. Jest on synem ks. Iwana Barwińskiego, brata Ołeksandra i niestety Julii z Olesnyckich, mojej siostry»<sup>7</sup>.

Matka Jewhena – Sofia Poznańska, córka księdza w Birkach Małych koło Skalata (obecnie wieś Małe Birki rejonu husiatyńskiego obwodu tarnopolskiego), z którą Hryhorij Olesnycki ożenił się w 1838 roku. «Z powodu tego małżeństwa wszedł ojciec w starą rodzinę popią ze wszystkimi dawnymi tradycjami popimi, w której co prawda nie było świadomości narodowej, ale której światopogląd był daleki od światopoglądu szlacheckiego. Rodzina ta, żyjąc blisko ludu, była dla pol-

<sup>5</sup> Ibid. – S. 5.

<sup>6</sup> Ibid. – S. 5.

<sup>7</sup> Ibid. – S. 111–112.

skiego narodu cudza i wroga»<sup>8</sup>. Ważne dla Jewhena Olesnyckiego jest także podkreślanie faktu, że Ukraińcy to nie tylko wieśniacy i duchowieństwo. W warunkach dość mocnego wpływu na ówczesne społeczeństwo ukraińskie ideologii, które głównie skupiały uwagę na problemach społecznych, dla Jewhena Olesnyckiego naród ukraiński jest równoprawny z innymi narodami imperium. I odejście od swojego narodu części przedstawicieli ukraińskiej szlachty, mieszczaństwa czy inteligencji było spowodowane nie tylko okolicznościami historycznymi, lecz także nieorganizowanym charakterem ukraińskiego społeczeństwa, niechęcią do walki za swoje prawa, do ich obrony. On pisał «ogólny obraz życia Rusinów w Tarnopolu w latach 70. charakteryzował się jednak martwością i apatią. Żadnego ruchu, żadnego znaku istnienia, żadnego ośrodka życia publicznego, nie mówiąc już o jakichkolwiek innych organizacjach. /.../ Nie inaczej wyglądało też życie mieszczaństwa ruskiego. A było to mieszczaństwo dość liczne i majątkowo dobrze usytuowane»<sup>9</sup>. Można wywnioskować, że pochodzenie dwojako wpłynęło na formowanie światopoglądu i pozycji życiowej Jewhena Olesnyckiego. Z jednej strony było to odczucie równości wobec przedstawicieli szlachty w warunkach, kiedy w Galicji, jak i w całym państwie, pozostawał dość silny wpływ tendencji społeczeństwa stanowego. Ponadto on wiedział, że na przykład «właściciele podolscy (szlachta wyższa – T. A.) byli z pochodzenia bardzo różnorodni, czasem nawet podejrzeni. Różni zarządcy i ekonomowie, którzy przez długie lata zarządzali dobrami właścicieli, którzy byli za granicą albo właściciele, którzy zginęli bez śladu wśród wojennych zawieruch, które wstrząsały światem w drugiej połowie XVIII i pierwszej połowie XIX w., później różni spekulanci i wojskowi liweranci (osoby zajmujące się dostawą produktów dla armii – T. A.) od czasów kampanii krymskiej, rycerze różnego przemysłu, – wszyscy oni mogli zdobywać majątki i bogactwa gromadzone pracą chłopów, a więc kupowali hrabstwa i baronii, a później brali się do reprezentacji krajowej i państwowej (stawali się posłami sejmu krajowego i parlamentu państwa – T. A.) jako legitymowana klasa wielkiej posiadłości, która rządziła państwem i musiała mieć wśród siebie namiestnika i pierwsze słowo w polityce państwowej»<sup>10</sup>. Z innej strony odczucie przynależności do swojego narodu i swojej wiary w warunkach kształtowania się współczesnego państwa, którego podstawą jest zasada równości prawnej wszystkich obywateli, unaoczniało potrzebę zorganizowania ukraińskiego społeczeństwa obywatelskiego, które wystąpiłoby przeciw naruszaniu czy zaprzeczaniu gospodarczych, społecznych, kulturowych i innych praw zarówno Ukraińców w ogóle, jak i każdego Ukraińca z osobna. Stało to podstawą przyszłej działalności zawodowej, społecznej i politycznej Jewhena Olesnyckiego.

Jewhen Olesnycki był młodszym synem w rodzinie. Dwie jego siostry, Julia (1840) i Ołena (1845), wyszły za mąż za księży, starszy brat Iwan (1850) też został

<sup>8</sup> Ibid. – S. 16–17.

<sup>9</sup> Ibid. – S. 112.

<sup>10</sup> Ibid. – S. 20–21.

księdzem. Wyrastał on w środowisku ówczesnej elity społeczeństwa ukraińskiego Galicji – duchowieństwa grecko-katolickiego, które w owych czasach było środowiskiem dość progresywnym. «Byliśmy przez ojca i matkę spokrewnieni z prawie wszystkimi rodzinami popimi na Podolu. Szeroko rozgałęzione rodziny Biłyńskich, Barwińskich, Hankiewiczów – wszystkie były z nami spokrewnione. Na całym Podolu nie było popostwa, na którym nie byłoby kogoś z naszej rodziny»<sup>11</sup>.

Przypominając atmosferę rodzimego domu, Jewhen Olesnycki pisał: «Duch w naszym domu był ukraiński. W dawniejszych czasach domownicy rozmawiali między sobą po polsku, jak w ogóle w rodzinach popich, ale później, w czasach, które pamiętam, rozmawiali po ukraińsku. Jednak z nami, dziećmi, wszyscy rozmawiali wyłącznie po ukraińsku, więc w latach dziecięcych wcale po polsku nie rozmawiałem»<sup>12</sup>. Hryhorij Olesnycki bez wiedzy swojego ojca wstąpił we Lwowie do seminarium grecko-katolickiego, w którym spotkał i zaprzyjaźnił się z Markijanem Szaszkieviczem i Mykołą Ustyjanowiczem. Pod ich wpływem ukształtowała się jego świadoma pozycja narodowa, którą zachował do końca życia. Według słów Jewhena Olesnyckiego w domu jego ojca znajdowały się wszystkie ukraińskie czasopisma pojawiające się w Galicji, a zwłaszcza: «Słowo», «Nedila», «Strachopud», oraz wszystkie ukraińskie książki, które okazały się po roku 1848. «Przypominam sobie, że w połowie lat 60. na naszej wsi książka nie była niezwykłym zjawiskiem. Wiejska młodzież rwała się do książek, czytała je bardzo chętnie, a starsi chętnie słuchali, jeśli ktoś im czytał/.../ Czytelnia w latach 60. jeszcze nie było, jednak byli już na wsi tacy chłopcy, którzy czytali chętnie ówczesne czasopisma i książki. Dopiero w roku 1868 zaczynają się wydania «Proswity». Na naszej wsi chętnie czytano wydawaną przez «Proswitę» «Zorię», później czasopisma Naumowicza «Nauka» i «Ruska Rada», które dzięki swojej popularności miały duży popyt. Trzeba przyznać, że te wydawnictwa przyczyniły się w znacznej mierze do podniesienia wykształcenia ludu»<sup>13</sup>.

**Wykształcenie.** Podstawowe w miejscowej szkole wiejskiej (1865–1867) i czteroklasowej szkole w Trembowli (1867–1870); średnie w tarnopolskim gimnazjum (1870–1878); wyższe na Wydziale Prawniczym Uniwersytetu Lwowskiego (1878–1883). Właśnie podczas zdobywania średniego i wyższego wykształcenia Jewhen Olesnycki sformował te cechy charakteru, które w przyszłości pomogły mu odegrać znaczną, a nawet zasadniczą rolę we wszystkich dziedzinach ukraińskiego życia społecznego. Przyszedszy do gimnazjum, on zastał tutaj tajne towarzystwo uczniowskie «Hromada», którego członkiem, a później przewodniczącym, został. W swoich pamiętnikach Jewhen Olesnycki tak charakteryzował rolę i znaczenie tych struktur, które w tym czasie istniały we wszystkich gimnazjach Galicji, gdzie uczyła się ukraińska młodzież: «Organizacje narodowe w ukraińskim duchu demokratycznym powstające wśród młodzieży gimnazjalnej Galicji Wschodniej od po-

<sup>11</sup> Ibid. – S. 18.

<sup>12</sup> Ibid. – S. 27.

<sup>13</sup> Ibid. – S. 36.

czątku lat 60. stały się niewątpliwie podstawą ukraińskiego odrodzenia w Galicji. Z gimnazjum wychodzili młodzi ludzie walczący za ideę ukraińską, którzy wcielali ją w życie w przyszłej swojej działalności wśród społeczności. Ich ideologia kształciła się już w gimnazjach, na uniwersytet oni przychodzili już przygotowani. W organizacjach gimnazjalnych, w «Hromadach», powstawały podstawy ich światopoglądu, którym oni kierowali się przez całe życie. W «Hromadach» uczyli się być wiernymi synami swojego narodu, rozumieć jego przeszłość, zaglądali w ludową duszę. Tutaj kształtowały się młode siły do walki z wrogami narodu. Byli «obywatele» nie pozwalali przyciągnąć siebie do obozu polskiego i prowadzili skuteczną walkę z rusofilstwem, które w tym czasie zaczęło zalewać nasze społeczeństwo jak silny, demoralizujący strumień»<sup>14</sup>.

Razem z przyjazdem do Lwowa zaczyna się nowy etap w życiu i w kształtowaniu światopoglądu Jewhena Olesnyckiego. On bierze aktywny udział w aktywizacji towarzystwa «Družnij łychar», którego członkiem zarządu został już na pierwszym roku studiów na uniwersytecie. Jewhen Olesnycki współpracuje z Wołodymyrem Barwińskim, pod którego wpływem zaczął pisać do czasopisma narodowskiego «Prawda», które zaczęło się pojawiać od stycznia 1879 roku. Szczególnie silny wpływ na Jewhena Olesnyckiego wywarły kontakty i przyjaźń z Iwanem Franką. Później on wspomina: «Na Rusi Galicyjskiej nie było człowieka, który miałby taki wpływ na współczesną młodzież, jaki miał swego czasu Iwan Franko. /.../ W zwoim życiu nie miałem innej doby takich decydujących ewolucji światopoglądu, którą przeżyłem jako student pierwszego i drugiego roku uniwersytetu pod wpływem Iwana Franki. /.../ Szkoła Iwana Franki nauczyla ją (młodzież – T. A.) inaczej pojmować ukrainofilstwo, pokazała prawdziwą jego treść, a silna, bezlitosna krytyka Drahomanowa pogłębiała go jeszcze bardziej i wywoływała reakcję przeciwko formalnemu ukrainofilstwu, jakie ono było dotychczas w Galicji. Pod tymi wpływami odbywało się u nas formowanie tych podstaw, na które później oparliśmy naszą pracę i działalność w przyszłym życiu»<sup>15</sup>.

W czasie studiów Jewhena Olesnyckiego na uniwersytecie powstała pierwsza ukraińska prawnicza organizacja społeczna. Kiedyś Kost Lewycki pisał: «pierwsze założenie organizacji ukraińskich prawników należało do ukraińskich studentów prawników Uniwersytetu Lwowskiego w roku 1881.

Myślą przewodnią u mnie i moich przyjaciół, którzy zostali ze mną założycielami «Krużka Prawnykiw» we Lwowie, była szczerza chęć do założenia organizacji w celu rozpowszechniania uczucia potrzeby głębszego szkolenia naszych prawników, żeby oni na podstawie swojej wiedzy torowali sobie drogi nie tylko do stanowisk państwowych, lecz również do wolnego tytułu adwokackiego dla obrony praw, zainteresowań i walk narodu ukraińskiego.

<sup>14</sup> Ibid. – S. 78–79.

<sup>15</sup> Ołasnyckij Jewhen. Z-ponad czetwertyny stolittia. Kartka z istoriji ukrajinskoji uniwersytet-skoji molodi / Spohady pro Iwana Franka. Uporiad., wstup. Stattia i prym. M.I. Hnatiuka / Jewhen Ołasnyckij. – Lwiw: Kameniar, 1997. – S. 68.

O tym naszym założeniu zawiadomiliśmy naszego profesora prawa cywilnego dr. hab. Ołeksandra Ohonowskiego. On był bardzo zadowolony z tego i powiedział, że będzie nam pomagać w naszej pracy. W wyniku tego odbyło się dnia 19 listopada 1881 roku pierwsze zebranie «Krużka Prawnykiw». /.../ Na tym pierwszym ogólnym zebraniu zostali wybrani do Wydiłu (zarząd – T. A.) «Krużka Prawnykiw»: Kost Łewycki, Andrij Czajkowski, Jewhen Olesnycki, Andronik Mohylnycki i Hnat Dzerowicz. Byliśmy wtedy studentami czwartego roku studiów prawniczych»<sup>16</sup>.

**Działalność zawodowa.** «W czasie ordynacji austriackiej droga do adwokatury była jeśli nie najtrudniejsza, to na pewno najdłuższa: dyplom doktorski, rok praktyki sądowej, sześć lat praktyki adwokackiej, egzamin adwokacki. Niewiele osób radziło sobie z tymi wymaganiami przed trzydziestką»<sup>17</sup>. Po odbyciu aplikacji adwokackiej w kancelariach Kornyla Suszkiewicza, a później Iwana Popela dnia 1 sierpnia 1891 r. Jewhen Olesnycki założył kancelarię adwokacką w Stryju, gdzie pracował do roku 1909. W bardzo niedługim czasie on zdobywa sławę i uznanie jednego z najlepszych krajowych adwokatów. Szerokiego rozgłosu nabrała sprawa z oskarżenia o zniewagę namiestnika przez ukraińskiego posła do Sejmu Krajowego Teofila Okunewskiego, którego obrońcą wystąpił Jewhen Olesnycki. Po jego zadziwiającym przemówieniu ława przysięgłych, do której nie należał żaden Ukrainiec, jednomyślnie odrzuciła wszystkie oskarżenia. Prawdziwym obrońcą pokrzywdzonego ludu Jewhen Olesnycki staje się w roku 1897, kiedy występuje jako obrońca w procesach karnych inspirowanych przez władze po wyborach do parlamentu austriackiego. Szczególnie głośna była sprawa z oskarżenia chłopów ze wsi Czernijiw. W lutym 1897 roku mieszkańcy tej wsi dzielnie wystąpili przeciw machinacjom na wyborach. Chociaż chłopci jednomyślnie głosowali na swoją listę, wybrani jednak zostali kandydaci wspierani przez władze. «Po proteście wyborców komisarz urzędowy musiał wyjechać ze wsi. Następnego dnia przyjechali żandarmi, aresztowali i zakuli w kajdany 9 chłopów. W obronie kolegów stanęła cała wspólnota. Żandarmi udali się do broni, zabili chłopca P. Stasiuka, a 5 osób było rannych»<sup>18</sup>. Jewhen Olesnycki wystąpił obrońcą chłopów bezpłatnie<sup>19</sup>. W ówczesnej prasie było pisane: «Wrażenie oraz wpływ przemówienia słynnego obrońcy były ogromne. Doszczętnie rozbiwszy argumenty prawne prokuratora, dr Olesnycki po kolei przedstawił wszystkie krzywdy czynione wobec ukraiństwa oraz chłopstwa we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Jeśli wziąć po uwagę, że dr Olesnycki jest świetnym mówcą, który potrafi

<sup>16</sup> Łewyckij Kost'. Perwisna orhanizacija ukrajinśkich prawnykow u Lwowi / Juwilejnyj almanach Sojuzu Ukrajinśkich Adwokatiw / Kost' Łewyckij. – Lwiw: Sojuz Ukrajinśkich Adwokatiw u Lwowi, 1934. – S. 9–10.

<sup>17</sup> Fedynśkij Jurij. D-r Jurij Olesnyckij sered ukrajinśkich prawnykiw Stanysławowa / Almanach Stanysławiwśkoji zemli. Zbirnyk materialiw do istoriji Stanysławowa i Stanysławiwśzczyny. Redaktor-uporiadnyk Mykoła Kłymyszyn / Jurij. Fedynśkij. – Nju-Jork–Paryż–Sidnej–Toronto, 1985. Naukowe towarystwo im. Szewczenka. Ukrajinśkij archiw. – T. XXIX. – S. 627.

<sup>18</sup> Istorija mist i sił Ukrajinśkoji RSR. Iwano-Frankiwśka obłaśť. – K.: Hołowna red. Ukr. rad. Encykłopediji Akademiji Nauk URSR, 1971. – S. 243.

<sup>19</sup> Hałyczanyn. – 1897. – № 58.

przekonać mocą argumentacji oraz góruje nad słuchaczami stoickim spokojem i bogactwem języka, to da się zrozumieć, że jego przemówienie nie mogło wywrzeć na widowni innego wrażenia, jak tylko takie, że wszyscy do jednego płakali, a tylko on, prawdziwy elokwenta, stał jak skała – blady i poważny. Jak dr Olesnycki skończył swoje dwugodzinne przemówienie, jako pierwszy z gratulacjami do niego podszedł sam prokurator, następnie cały trybunał, obecni urzędnicy sądowi, a razem z nimi też radca Kraft, Niemiec, który, ściskając rękę naszego obrońcy, powiedział mu tak: «Już kończę swoją służbę, ale takiego przemówienia jak Pana jeszcze nigdy nie miałem okazji słyszeć». Prokurator Hintze głośno oznajmił: «Pracuję już od dwudziestu sześciu lat, z których przez dwanaście lat jako oskarżyciel, ale czegoś takiego jak dzisiaj jeszcze nigdy nie spotkałem»<sup>20</sup>. W tym samym czasie Jewhen Olesnycki występuje w roli obrońcy Mychajła Korola, ukraińskich wyborców z Komarnego i in.

Działalność adwokacka Jewhena Olesnyckiego nie ogranicza się jedynie do świadczenia usług prawnych lub występowania w sądach. Jest to też walka o prawa języka ukraińskiego w sądownictwie. Zwracając się do sądu po ukraińsku, on wymagał, jak to było przewidziane przez wiążące prawo, by proces był prowadzony w języku ukraińskim, by odpowiedzi i orzeczenia sądu były wydawane w języku ukraińskim, by przestrzegane były też inne prawa ludności ukraińskiej w postępowaniu sądowym. A jeśli urzędnicy sądowi ignorowali jego wymagania, on, stosując metody prawne, zmuszał ich do przestrzegania prawa. Poprzez swoją działalność adwokacką Jewhen Olesnyckij naocznie demonstrował możliwość walczenia i zwycięstwa w walce o obronę swoich praw. Bardzo interesujący wypadek opisywany w ówczesnej prasie miał miejsce w stryjskim sądzie. Sędzia sądu powiatowego w Stryju Cyprian Kocowski wysuwał swoją kandydaturę na wyborach do parlamentu austriackiego. «A ponieważ dr Olesnycki z tą kandydaturą się nie zgodził, a wspierał kandydaturę o. Dawydiaka, to p. Kocowski jako sędzia, a mianowicie członek trybunału cywilnego, zaczął we wszystkich sprawach, w których obrońcą występował dr. Olesnycki, manifestować jawnie podczas rozpraw swoją tendencyjność na niekorzyść tej strony». W takiej sytuacji «dr Olesnycki skorzystał ze środka przewidzianego w podonych wypadkach przez prawo – zażądał wycofania p. Kocowskiego z senatu w sprawach przez niego zastępowanych. Sąd okręgowy w Stryju przychylił się do tego wniosku i teraz p. Kocowski jest systematycznie wycofywany z udziału w tych sprawach, gdzie obrońcą występuje dr. Olesnycki.» Więcej tego, przeciwko sędziemu było wszczęte postępowanie dyscyplinarne<sup>21</sup>. Ten oraz podobne do niego wypadki utwierdzały w świadomości społecznej przekonanie w tym, że za pomocą prawa można walczyć o swoje i wygrywać w tej walce.

Jeszcze podczas studiów na uniwersytecie Jewhen Olesnycki wykazywał zainteresowanie pracą naukową. Później, odbywając aplikację adwokacką, on publikuje w gazecie «Diło» szereg głębokich rozpraw badawczych. Mianowicie chodzi

<sup>20</sup> Krywawi prawybyory w Czernijewi // Hałyczanyn. – 1897. – № 134.

<sup>21</sup> Diło. – 1901. – № 125.



o: «Nowy podatek z wódki oraz interesy propinacji», «Przymusowa asekuracja» (Obowiązkowe ubezpieczanie), «Nowe ustawy pracownicze w Austrii», «Prywatne prawo oraz interesy ubogich klas» i in. W roku 1889 wspólnie z Kostem Lewyskim i Antinem Horbaczewskim on staje się założycielem pierwszego ukraińskojęzycznego periodycznego czasopisma prawniczego «Czasopyś Prawnyca» («Часопись правнича»), które później zostanie czasopismem Komisji Prawa Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki. Dlatego więc nic dziwnego, że jak w Naukowym Towarzystwie im. Szewczenki zostało wprowadzone dwustopniowe członkostwo – zwyczajni oraz ważni członkowie, a ostatnimi mogli zostać jedynie mający poważne osiągnięcia naukowe, w roku 1900 Jewhen Olesnycki został wybrany na ważnego członka Towarzystwa.

W roku 1909 okazała się praca Jewhena Olesnyckiego pt. «O opiece społecznej», która w gruncie rzeczy była pierwszą ukraińskojęzyczną pracą, gdzie wszechstronnie analizowane były zagadnienia opieki społecznej, jej formy, rodzaje oraz regulacja prawna. Rozpatrując projekt ustawy o obowiązkowej opiece społecznej, Jewhen Olesnycki podkreśla, że jest to problem, który dotyczy każdego bez wyjątku, dlatego wszyscy powinni się nad nim poważnie zastanowić. Wówczas «głos społeczności będzie wiązać posłów do parlamentu i stanie się dla nich cenną dyrektywą»<sup>22</sup>. Znacząca liczba ważnych rozpraw prawniczych, które wyszły spod pióra Jewhena Olesnyckiego, są podstawą do tego, by zaliczyć go do grona najbardziej jaskrawych przedstawicieli ukraińskiej nauki prawnej końca XIX – pierwszej połowy XX wieku.

Będąc świadomym tego, że znajomość przewidzianych przez ustawę praw i obowiązków daje możliwość każdemu obywatelowi wykorzystywać je bardziej efektywnie i wszechstronnie, on zwracał szczególną uwagę na kwestię szerzenia wiedzy prawnej, podnoszenia poziomu kultury najszerszych warstw narodu ukraińskiego. W jednym ze swoich wystąpień, mówiąc o popularnych książkach dla narodu, on podkreślał: «Popularyzacja to łatwość formy, ale nie łatwość treści /.../ Otóż można a nawet trzeba wychodzić do narodu z rzeczami poważnymi, z żywymi pytaniami, które interesują każdego inteligentnego człowieka i które każdy inteligentny człowiek chce i powinien znać /.../ A podstawową zasadą, której w tej kwestii należy się trzymać jest taka: mówić narodowi prawdę i tylko prawdę! Żadnego ściemniania, żadnego wykręcania w tę lub inną stronę – nawet jeśli polityczna potrzeba fali wymagałaby poddania się światopoglądowi, opinii ogółu, zajęcia tej lub innej strony»<sup>23</sup>. Liczne wystąpienia Jewhena Olesnyckiego na wiecach, referaty, które on wygłaszał w czytalniach «Proswity», popularne wydania prawnicze, jak np. «Referat w sprawach gospodarczych», «Nowa ustawa wyborcza (Popularny wykład podstawowych zagadnień)» były całkowicie zgodne ze wspomnianymi wymaganiami.

<sup>22</sup> Olesnyckij J. Pro socjalne obezpečenie / J. Olesnyckij. – Lwiv, 1909. – S. 36.

<sup>23</sup> Olesnyckij J. Pro orhanizaciju «Proswity», referat vyhołoszenyj na perszomu ukrajinśkomu proswitnio-ekonomicznomu Konhresi, ułożenom Towarystwom «Proswita» w sorokalittie zasnuwannia u Lwowi w dniach 1 i 2 lutoho 1909 roku / J. Olesnyckij. – Lwiv, 1910. – S. 28–48.

Jeżeli postać Jewhena Olesnyckiego adwokata, uczonego oraz popularyzatora wiedzy prawniczej jeszcze da się określić wystarczająco wyczerpująco, a jednocześnie krótko i ściśle, to charakterystyka jego jako polityka jest wręcz niemożliwa z tej przyczyny, że trzeba by było charakteryzować ukraińskie życie polityczne w Galicji od końca wieku XX do roku 1917, działalność ukraińskiej frakcji w Galicyjskim Sejmie Krajowym oraz Parlamencie Austriacim. Nie będzie przesadą powiedzieć, że Jewhen Olesnycki był kluczową postacią w gronie ukraińskich działaczy politycznych tego okresu, a będąc przewodniczącym ukraińskiego klubu sejmowego w latach 1901–1909 w gruncie rzeczy określał kierunek, formy oraz metody działalności. W parlamencie «on był najlepszym ukraińskim przemówcą, a dzięki swojej powadze, wszechstronnej wiedzy oraz szerokim poglądom na wszystkie sprawy cieszył się niezwykłym szacunkiem. Przeważnie on przemawiał w debatach budżetowych, gdzie pojedyncze frakcje wysyłały swoich najlepszych przedstawicieli»<sup>24</sup>. Gdyby zebrać wszystkie wystąpienia Jewhena Olesnyckiego w parlamencie i Sejmie, wszystkie interpelacje poselskie, które on zgłosił w tych organach przedstawicielskich, powstałaby wielotomowa historia walki narodu ukraińskiego w Imperium Austro-Węgierskim w ciągu najbardziej intensywnego oraz bogatego w wydarzenia polityczne i zmiany pierwszego dziesięciolecia wieku XX. Nie będzie przesadą powiedzieć, że nie było żadnego, mniej lub więcej znaczącego problemu w prawniczym, państwowym, społecznym lub kulturalnym życiu Ukraińców potrzebującego prawnego, ustawodawczego regulowania, który pozostałby poza uwagą Jewhena Olesnyckiego polityka.

Trzecim wcieleniem Jewhena Olesnyckiego jako przewodnika swojego narodu jest postać organizatora. On jest twórcą szeregu instytucji ekonomicznych, które znacznie wpłynęły na stan gospodarczy narodu ukraińskiego. «Dr J. Olesnycki zaczął pracować w regionie stryjskim, w Pidhirji i pobliskiej bojkowszczyźnie wtedy, jak te ziemie były biedne i zacofane, zaplątane w sieciach lichwiarzy, z rozpowszechnionym rusofilstwem. To właściwie od J. Olesnyckiego wywodzi się przez niego często powtarzane powiedzonko: «z biednym polityki nie da się zrobić». Pod tym hasłem rozpoczęły się przez niego szeroko zaplanowane przedsięwzięcia publiczne odbywające się przede wszystkim w regionie stryjskim, a później też po całym kraju /.../ Stryjski oddział «Proswity» pod kierownictwem J. Olesnyckiego w sprawie organizacji pracy społeczno-gospodarczej staje się wzorcowym ośrodkiem. Jego działalność w tym kierunku przenosi się na pobliskie i bardziej oddalone powiaty: żydaczowski, rudecki, chodorowski, rohatyński. Podniestrzańskie okolice miały lepsze pastwiska, podgórskie tereny z kolei lepiej się nadawały na rozwój sadownictwo, tereny w pobliżu miast Stryja, Drohobycza, Borysława (które się stawały ośrodkami przemysłowymi) stwarzały małym gospodarstwom możliwość rozwijania ogrodnictwa. Tym wszystkim zagadnieniom Olesnycki poświęca szczególną uwagę, propaguje przedstawianie się drobnych gospo-

<sup>24</sup> Sohcaćkyj Izydor o. Dr Jewhen Olesnyckij ... – S. 129.

darstw na bardziej racjonalne branże – mleczarstwo, sadownictwo, ogrodnictwo; w tym kierunku Olesnycki ukierunkowuje działalność społeczną i oświatową swoich współpracowników. Żeby lepiej się zapoznać ze społeczną oraz techniczno-gospodarczą organizacją wiodących form rolnictwa, Olesnycki zwiedza Danię, Holandię, Niemcy, Czechy, zachęca swoich kolegów do czytania literatury specjalistycznej /.../ Jewhen Olesnycki razem ze swoimi współpracownikami /.../ we wrześniu 1909 r. zorganizowali w Stryju Pierwszą Wystawę Rolniczą. /.../ Wówczas czołowi działacze głównych ukraińskich organizacji społeczno-politycznych poprosili Olesnyckiego przeprowadzić się do Lwowa, żeby tam uporządkować pracę oraz stanąć na czele zrzeszonej organizacji rolniczej całej Galicji»<sup>25</sup>. Taką organizacją staje się Towarzystwo Krajowe «Wiejski Gospodarz», na którego czele stanął Jewhen Olesnycki. Na rok 1912 towarzystwo «Wiejski Gospodarz» liczyło po całym kraju 90 oddziałów, 1151 kółek, 26612 członków<sup>26</sup>. Założenie takiego towarzystwa stworzyło możliwość otrzymywania dla ukraińskich chłopów subwencji z budżetu państwa. Tego właściwie pilnował Jewhen Olesnycki, będąc posłem do parlamentu.

Jewhen Olesnycki odegrał też ważną rolę w historii ukraińskiego teatru w Galicji. Sam on wspominał, iż teatr był jego pasją jeszcze od czasów nauki w gimnazjum, kiedy on po raz pierwszy zobaczył grę i miał możliwość porozmawiać z Markiem Kropywnyckim<sup>27</sup>. Później, będąc referentem teatru «Ruśkiej Besidy», on na wszelkie sposoby wspierał rozwój teatru narodowego w Galicji, wiele poczynił na drodze popularyzacji jego najlepszych osiągnięć. Przeglądy życia teatralnego, artykuły i wystąpienia Jewhena Olesnyckiego były drukowane w gazetach «Słowo», «Bat'kiwszczyna», «Szkilna czasopys». W ciągu lat 1884–1890 on tłumaczył na język ukraiński libretto dziewięciu dramatów, komedii i oper autorstwa polskich, niemieckich i rosyjskich dramatopisarzy. Zainteresowanie teatrem on przeniósł przez całe życie. Pod tym względem wzbudza zainteresowanie notatka, która się pojawiła na łamach gazety «Diło» w roku 1902. Chodzi w niej o kółko dramatyczne stworzone przy Domie Ludowym i działające «pod kierownictwem i reżyserią adw. D-ra Jewhena Olesnyckiego. Warto zaznaczyć, iż dr Olesnycki mimo swoich licznych zajęć prawniczych, poselskich i politycznych, chętnie ofiaruje swój drogocenny czas i pracę na rzecz kółka. Spod jego ręki wychodzą najtrudniejsze utwory sceniczne na każdym przeglądzie artystycznie odtworzone. Wystarczy powiedzieć, że to z jego inicjatywy i pod jego reżyserią kółko odtworzyło takie utwory jak «Szelmenko» Kwitki oraz «Rewizora z Petersburga»<sup>28</sup>.

Przegląd zawodowej, politycznej, organizatorskiej działalności Jewhena Olesnyckiego nie może nie wywołać zapytania: Jak jeden człowiek potrafił tak du-

<sup>25</sup> Wytanowycz Illa dr. Istorija ukrajinśkoho kooperatywnoho ruchu / dr. Illa Wytanowycz. – Nju-Jork, 1964. – S. 150–152.

<sup>26</sup> Ibid. – S. 153.

<sup>27</sup> Olesnćkyj J. D-r. Storinky z moho žyttia. I czastyna / D-r. J. Olesnćkyj – S. 118–119.

<sup>28</sup> Zi stryjśkoho dramatycznoho krużka // Diło. – 1902. – № 60.

żo dokonać? Skąd on brał czas, siłę, energię dla tak wielostronnej i wieloaspektowej działalności?

Mychajło Łozynskij pisał: «Wczorajszej nocy zgasło życie naprawdę wielkie, życie człowieka, którym los nie często obdarowuje społeczeństwa. I jeżeli Jego imię nie jest znane na całym świecie tak samo, jak imiona słynnych ludzi innych narodów, to wina za to leży tylko na naszych relacjach, na tym, że naród, któremu Go posłał los i dla którego On pracował przez całe życie, jeszcze nie tak dawno też był nikomu nieznany. /.../ I jeśli dr Olesnycki nie osiągnął tego, co człowiek jego skali mógłby osiągnąć w każdym lepiej usytuowanym społeczeństwie, to jest to osobistą ofiarą Jego życia, ofiarą, którą siłą rzeczy muszą przynieść wszyscy wielcy przedstawiciele nieszczęśliwych narodów, ofiarą, poprzez którą oni podnoszą swój naród coraz wyżej.

To poprzez własną ofiarę, swoje życie poświęcone dla lepszej przyszłości narodu dr J. Olesnycki pozostanie w pamięci jak jeden z najsłynniejszych jego synów»<sup>29</sup>.

W dniu dzisiejszym, kiedy Ukraina pragnie się pozbyć swojej totalitarnej, radzieckiej przeszłości oraz powrócić do europejskiej wspólnoty, postać Jewhena Olesnyckiego może służyć wzorem europejskiego polityka i parlamentarzysty. Jego spuścizna naukowa może wzbogacić współczesną ukraińską naukę prawa w formy i metody fachowej analizy prawniczej relacji społecznych oraz norm prawa ukierunkowanych na ich regulację. Osiągnięcia organizacyjne Jewhena Olesnyckiego nawet dzisiaj mogą być efektywnie wykorzystywane podczas kształtowania struktur oraz instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Dlatego więc badanie drogi życiowej, działalności oraz spuścizny Jewhena Olesnyckiego – to nie tylko wyraz szacunku, jest to też potrzeba oraz wymaganie czasu.

## Summary

### **Yevhen Olesnytskyy: three hypostases of the guide – lawyer, politician, organiser**

The activity and the formation of the outlook of Yevhen Olesnytskyy are examined in the article. Three spheres in which he acted are defined. 1. Legal activity of Yevhen Olesnytskyy, including his practical work as a lawyer; scientific and organizational legal work, in particular, creation of periodical «Legal Chasopys», fellowship in Shevchenko Scientific Society, an active part in its legal commission; spreading of legal knowledge (publications in press, appearance on public meetings and in reading rooms). 2. Yevhen Olesnytskyy as a politician was the deputy of Diet of Galicia, the leader of Ukrainian faction in diet; the deputy of Viennese parliament; one of the founders and the leading figure of Ukrainian National Democratic Party. 3. Organizational activity of Yevhen Olesnytskyy can be conditionally divided into organization of economic structures and institutions and their management; organization of cultural institutions, publishing activity and theatre activities.

<sup>29</sup> Łozynskij M. Ti, szczo vid nas vidijszly. Posmertni zhadky. Lwiw, 1917. – S. 52–53.